

Р. В. Частій Степан Бандера

* * *

Навколо імені лідера Організації українських націоналістів (ОУН) Степана Бандери запеклі суперечки не стихають і досі: одні вважають його поплічником гітлерівців і співучасником нацистських злочинів, інші — патріотом і борцем за незалежність України. Уже майже два десятиліття від проголошення незалежності України продовжують називати жителів західної її частини «бандерівцями», вкладаючи в це поняття виразно негативний смисл. У деякого пошана до цієї людини сягає того, що вони називають Бандеру «героєм ХХ століття» і найвидатнішою особистістю у всій історії України. «Адепти» Бандери готові навіть канонізувати його, оголошуючи вже тепер зарахованим до сонму святих Української греко-католицької церкви.

Слово «бандера» в перекладі з іспанської мови означає «прапор», «стяг». І так сталося, що до людини з таким прізвищем потягнулися сотні тисяч людей. Було щось привабливе для них у цьому «прапорі». У пантеоні національних героїв сучасної

України Степан Бандера посідає почесне місце «найбільшого» борця проти радянської влади. Його ім'ям називають вулиці, про нього пишуть у шкільних підручниках. Останнім часом навіть стало модно зображати його як антифашиста. Але чи не прийшла пора поглянути на цю людину неупереджено і чесно? Чи не настав час розвінчати створені міфи?

В атмосфері українського патріотизму

Степан Бандера народився 1 січня 1909 року в селі Старий Угринів Калуського повіту Галичини (нині — Івано-Франківська область), яка разом з іншими західноукраїнськими землями — Буковиною й Закарпаттям — до кінця 1918 року входила до складу Австро-Угорської імперії.

Його батько, Андрій Михайлович Бандера, 1882 року народження, був греко-католицьким священиком. Він походив із сім'ї міщан міста Стрия Михайла й Розалії (дівоче прізвище — Білецька) Бандер. Степанова мати, Мирослава Глодзинська, 1890 року народження, була дочкою священика зі Старого Угринова Володимира і Катерини (до заміжжя — Кушлик) Глодзинських. Згодом на місці тестя продовжував свою церковну діяльність батько майбутнього лідера ОУН. Степан

був другою дитиною в сім'ї після старшої сестри Марти-Марії (1907 р. нар.). Потім у них з'явилися брати Олександр (1911), Василь (1915) і Богдан (1921) та сестри Володимира (1913), Оксана (1917) і Мирослава (померла в 1922 році немовлям).

Перші роки свого життя Степан провів у великій і дружній сім'ї і, як він сам писав, «в атмосфері українського патріотизму і живих національно-культурних, політичних і суспільних інтересів», адже його батько був патріотично настроєним українцем і дітей своїх виховував у цьому ж дусі. Удома в Бандер була велика бібліотека, і до отця Андрія часто приїжджали активні учасники українського національного життя Галичини, родичі та їхні знайомі. Великий вплив на маленького Степана зробили його дядьки Павло Глодзинський — один із засновників українських економічних об'єднань «Маслоспілка» і «Сільський господар», Ярослав Веселовський — депутат у Віденському парламенті, відомий у той час скульптор Н. Гаврилко та інші.

Будучи з дитинства вихованим у вірі і в українстві, Степан, за словами його сучасників, рано почав готувати себе до боротьби за свободу України. Уранці і ввечері довго і багато молився. Таємно від дорослих катував себе ланцюгом і колов голками, готуючись таким чином до поліцейських тортур. Проте такі «вправи», а також обливання

холодною водою і багатогодинне стояння на морозі призвели до ревматизму суглобів, хвороби, яка переслідувала Степана все його життя. До речі, багато в чому через неї він не зміг відвідувати початкову школу, на відміну, наприклад, від своїх братів і сестер, які поєднували домашню і шкільну початкову освіту.

У 1914 році почалася Перша світова війна, в якій галичани взяли активну участь, звичайно, на боці австрійців. Маленький Степан став свідком запеклих бойових дій. Через їхнє село Старий Угринів кілька разів проходив фронт: у 1914–1915 роках і двічі в 1917 році. Востаннє важкі бої продовжувалися два тижні, і будинок Бандер був частково зруйнований. Але не тільки жахи війни особливо запам'яталися хлопчикові. Чи не сильніше на нього вплинули революційні настрої в армії царської Росії, які він і його близькі тоді завважили, а також прояви національно-революційних рухів і, як він згодом писав, «величезна різниця між українськими і московськими військовими частинами».

Сильно вплинула на Степана і щойно розпочата визвольна боротьба українців. Однією з головних подій, що залишили незабутнє враження, стало святкування возз'єднання Західноукраїнської Народної Республіки і Української Народної Республіки в єдину державу і те натхнення, що

охопило у зв'язку з ним усі верстви населення.

У 1919 році Степан Бандера вступив до однієї з небагатьох українських класичних гімназій, що була в м. Стрії. Мешкав він у будинку свого діда. У гімназії викладали грецьку і латинську мови, історію, літературу, психологію, логіку, філософію. У 1925 році польська влада поділила її на українські відділи при місцевій польській державній гімназії. У гімназії Степан навчався вісім років і успішно закінчив її в 1927 році.

Атмосфера в гімназії була дуже непростою. У 1923 році Рада послів, яка вирішувала справи в післявоєнній Європі, визнала, що новоутворена польська держава має право на західноукраїнські землі за умови надання культурної автономії українському населенню. Але польський уряд повів політику активної колонізації цих земель. Ще в березні 1920 року було офіційно заборонено вживати назву «Західна Україна», замість неї вводилася назва «Малопольська Вєсхудня». Масово закривалися українські школи, а ті, що залишалися, ставали «утраквістичними»: тобто половину предметів викладалося українською, а половину — польською мовами. За українськими викладачами пильно наглядали, щоб вони не відхилялися від затвердженої програми.

Те ж саме відбувалося і в стрийській гімназії: виховання і навчання проходили за планом і під

контролем польської влади, особливо це стало помітно після 1925 року. Польські викладачі прагнули упровадити в гімназійне середовище «польський дух», і ці наміри викликали опір із боку гімназистів. Щоправда, деякі вчителі використовували всі можливості, щоб вкласти в обов'язкову систему український патріотичний смисл.

Відмітною особливістю стрийської гімназії було те, що вона розташовувалася в окремому будинку — в так званій «Руській бурсі» і була за своїм національним складом майже виключно українською. Не тільки поляки, але і ренегати-українці своїх дітей туди не посилали. Зате, хоч як дивно, тут навчалася декілька учнів із німецьких і єврейських родин, батьки яких таким чином хотіли виявити свою солідарність з українським народом.

Основне національно-патріотичне виховання молодь здобувала у шкільних організаціях. До легальних організацій (не тільки у Стрії, але і по всій Галичині) належали «Пласт» (скаутизм) і спортивне товариство «Сокіл». Крім того, існували таємні гуртки підпільної організації школярів, яка була ідейно пов'язана з Українською військовою організацією (УВО).

Ці організації покликані були виховувати молодих людей у національно-революційному дусі,

впливати в цьому напрямі на всю молодь і привертати старшокласників до надання допомоги революційному підпіллю (наприклад, зборів на утримання українського таємного університету, розповсюдження підпільних і заборонених польським урядом українських закордонних видань тощо). Хоча зазвичай членами цих груп ставали учні сьомого і восьмого класів, Степан Бандера брав у них активну участь ще будучи у п'ятому класі. Цей маленький бадьорий підліток, який, здавалося, не дуже добре ладнав зі своїми однокласниками, насправді виявився незамінним у тих випадках, коли справа стосувалася практичних дій, наприклад, передання таємної інформації.

За деякими даними, у 1922 році Степана вперше затримано під час нелегального переходу польсько-чеського кордону. Серед документів процесу у справі вбивства Перацького (про цю справу ми розповімо пізніше) є свідчення на суді агента поліції Кароля Сікори, який пред'явив протокол допиту Бандери. У своїх показаннях поліцейський сказав: «Я тоді затримав цього, перепрошую у високого суду, шмаркача за нелегальний перехід кордону. Бандера сказав мені, як тепер пам'ятаю, що він чех, живе в Цешине, а до нас приїхав подивитися Польщу і повертається назад. «Де ж твій пропуск? — питаю. — Той, хто живе поблизу кордону, мусить мати постійний

документ». Бандера відповів: «Я свій документ удома забув, коли треба, покажу іншим разом». Узяли його під варту і при обшуку знайшли посвідчення учня стрийської гімназії. Ось який він чех. Це, прошу високий суд, шпигун ізмалку».

За давністю років неможливо встановити: чи було це доручення дорослих — перебратися через кордон і передати якісь відомості, чи це була просто хлоп'яча затія. Хай там як, але достоту відомо, що в 1922 році, тринадцяти років, Бандера гімназистом-третьокласником вступив до підпільної націоналістичної організації школярів і став членом «Пласту». У Стрії він входив до керівництва П'ятого куреня пласту імені князя Ярослава Осмомисла, а пізніше, вже після закінчення гімназії — Другого куреня старших пластунів, загону «Червона калина», аж до заборони «Пласту» польською владою в 1930 році. До речі, саме через отриману в дитинстві хворобу всі його старання вступити до «Пласту» в першому і в другому класах були марні. У 1922 році через пухлину в коліні він провів навіть близько двох місяців у лікарні.

Окрім легальних молодіжних організацій, як уже мовилося вище, виникали і нелегальні, зокрема «Група української державної молоді», до якої належали Степан Охримович, Юліан Вассиян, Іван Габрусевич, Богдан Портних, «Організація вищих

класів українських гімназій», з лав якої вийшли такі відомі діячі, як Роман Шухевич, Володимир Янів, Богдан Кордюк, Зенон Коссак, Степан Ленкавський. Після злиття деяких розрізнених організацій у 1926 році виник «Союз української націоналістичної молоді» (СУНМ), що його очолив Осип Боднарівич, а до керівництва (Проводу) цієї організації входили Степан Охримович, Богдан Портних, Степан Ленкавський, Іван Габрусевич.

Однією з видатних постатей молодіжного руху 1920-х років у Галичині був Степан Охримович, який, власне, і залучив до підпільної діяльності свого молодшого колегу по гімназії Степана Бандеру. Знайшовши в бібліотеці місцевої «Просвіти» праці Миколи Міхновського, зокрема його «Самостійну Україну», Охримович захопився і почав давати їх читати своїм друзям, зокрема й Степанові.

Практично впродовж усіх шкільних років і пізніше, живучи у Львові, Степан Бандера старанно займався спортом, проявляючи завидні успіхи завдяки своїй фізичній будові (середній на зріст кремез), завзятості і витривалості. У вільний час він співав у хорі, грав на гітарі, мандоліні, захоплювався надзвичайно популярними у той час шахами. При цьому ніколи не палив і не вживав спиртного.

Успішно склавши в середині 1927 року

випускні іспити, Степан Бандера збирався вступати до Української господарської академії, що розташовувалася в Подебрадах у Чехії. Проте польська влада відмовила видати йому закордонний паспорт. Тому хлопець був змушений залишитися на рік у батьків, господарюючи й виконуючи культурно-просвітницьку роботу в рідному селі. Він успішно працював у читальні «Просвіти», вів любителський театральний гурток і хор, організував спортивне товариство «Луг», а також вів роботу по лінії підпільної УВО в навколишніх селах.

У вересні 1928 року Степан переїхав до Львова для навчання на агрономічному відділенні Вищої політехнічної школи (Політехніки). Тут він учився до 1934 року. Два перші роки навчання проходили у Львові, а наступні два більшість предметів, семінарських і лабораторних занять проводилася в Дублянах, біля Львова, де знаходилася агрономічна філія Політехніки. Після закінчення повного курсу навчання слухачі отримували диплом інженера-агронома.

Усі шість років навчання в Політехніці життя Степана Бандери було повне подій, але документальних відомостей про них залишилося небагато. Тим більше що життя його в цей період ділилося на дві геть різні сфери: перша,

офіційна, — навчання в Політехніці; друга, таємна, — підпільна робота в ОУН, яку він почав рядовим членом.

На перший погляд, викликає здивування вибір агрономічної професії людиною, яка вже вирішила для себе, що робити в житті — бути професійним революціонером. Ба більше, як згадував член ОУН, але не прихильник Бандери П. Балей, Степан «на порозі двадцятого року життя... уголом мріяв стати «гетьманом»». Хоча це бажання навряд чи можна йому закинути: адже, врешті-решт, поганий той солдат, який не мріє стати генералом.

Відповідь на питання «чому агрономія?» фактично лежить на поверхні. Робота на землі подобалася юнакові, він до неї звик ізмалечку, адже працював у господарстві і діда, і батька. Можливо, Степан хотів, як припускають деякі дослідники, після того як Україна стане незалежною державою, за прикладом одного з римських імператорів — Діоклетіана, жити в селі і вирощувати якщо і не капусту, то які-небудь інші овочі. Хоча, звичайно, ця версія здається фантастичною, бо така людина, як Бандера, з його прагненням до влади, навряд чи залишила б політичну арену навіть у незалежній Україні. Тому найбільш вірогідним буде таке припущення: навчання на агрономічному факультеті давало Степану більше вільного часу для того, щоб працювати у тій, другій, нікому,

окрім дуже вузького кола довірених людей, не відомій царині своєї діяльності — в підпіллі ОУН. Тим більше, що вчився Степан Бандера не дуже успішно, брав декілька академічних відпусток, і врешті так і не закінчив курс. Через свою активну політичну діяльність й арешт диплом Бандера отримати не зміг.

З осені 1928 року до середини 1930-го Степан мешкав у Львові, потім два роки в Дублянах і знову у Львові в 1932–1934 роках. Під час канікул він жив на селі у батька, де також виконував як легальну, так і нелегальну національно-політичну роботу.

Цим селом була Воля-Задеревацька, де священник Української греко-католицької церкви Андрій Бандера отримав парафію і правив служби Божі в місцевій церкві, що збереглася досі. Готуючись до приїзду багатодітного священника (на той час мати Степана Бандери у віці 33 років померла від туберкульозу), місцева людність якнайскоріше побудувала йому будинок, що згодом на багато десятків років пережив своїх мешканців (у післявоєнні роки цей будинок уцілів лише тому, що в добротному «бандерівському гнізді» селили приїжджих учителів, що завжди мали житлові проблеми).

Цікаво, що школа у Волі-Задеревацькій виникла завдяки енергії та наполегливості Степана Бандери. Молодий Бандера, приїхавши додому на

канікули, прямо запитав у селян: «Чому школу не будете?» Ті відповіли: «Будматеріалів немає, а панський ліс — під особливою охороною». «А ніч для чого?!» — кинув клич майбутній націоналіст № 1, і незабаром народ зібрав у центрі села достатню кількість будматеріалів, з яких і звели першу за всю багатомісячну історію Волі-Задревацької школи.

У студентські роки Степан Бандера продовжив брати активну участь в організованому українському національному русі. Він був членом українського товариства студентів політехнічної школи «Основа» і членом гуртка студентів-селян. Якийсь час працював у бюро товариства «Сільський господар», яке розповсюджувало прогресивну агрокультуру на західноукраїнських землях. Від товариства «Просвіта» у вихідні дні та свята він їздив у навколишні села Львівщини з лекціями. Продовжував Степан і активно займатися спортом, спочатку в «Пласті», потім в Українському студентському спортивному клубі (УССК) і якийсь час у товариствах «Сокіл-батько» і «Луг» у Львові. Особливо помітними були його успіхи в легкій атлетиці, плаванні, в лижному спорті і баскетболі, що, до речі, вельми дивно при його невеликому зрості. Також Степан багато подорожував.

А ось достовірних відомостей про захоплення

Степана слабкою статтю практично немає. Більше того, ніде в літературі не розповідається, як Степан познайомився зі своєю майбутньою дружиною Ярославою Опарівською. Тільки Роман Малащук у своїх мемуарах згадує, що Степан і Ярослава познайомилися в другій половині 30-х років, коли дівчина вчилася у львівській Політехніці. Проте в той час Бандера сидів у в'язниці. Відомо, що 20 березня 1939 року Ярослава Опарівська разом із великою групою студентів була арештована поляками. Після розпаду Польщі вона опинилася в Кракові, де, очевидно, і познайомилася з Бандерою. Незабаром вони одружилися.

Отже, можна сказати, що фактично нічого не відволікало Степана Бандеру від підпільної роботи. Більшу частину своєї енергії і часу Бандера в студентські роки віддавав революційній, національно-визвольній діяльності. Іноді, як уже наголошувалося, вона заважала навчанню.

Дорослішаючи в атмосфері українського патріотизму і боротьби за державну незалежність України, Степан Бандера вже в гімназичний період шукав і знаходив контакт з українським підпільним національно-визвольним рухом, який очолювала й організовувала на західноукраїнських землях УВО. З ідеями й діяльністю цієї організації він познайомився почасти через родичів, почасти під час роботи в підпільній організації школярів

середніх класів. Ще навчаючись у вищих гімназичних класах, Степан виконував деякі завдання УВО — поширював підпільні видання, працював зв'язковим. Формально членом УВО Бандера став у 1928 році, отримавши призначення в розвідувальний, а потім у пропагандистський відділ. Коли на початку 1929 року була створена ОУН — Організація українських націоналістів, він був одним із перших західноукраїнців, що стали її членом. Проте для того щоб стати членом ОУН, Степану довелося приписати собі рік, тому що в організацію приймали тільки після досягнення двадцяти одного року. Але, попри свою молодість, Бандера дуже швидко посів становище лідера, ставши однією з впливових фігур серед працівників на місцях.

Нелегальна діяльність

Польські заміри щодо земель, населених західними українцями, ґрунтувалися на історичних аргументах. Наприкінці XVIII століття ці території входили до складу Речі Посполитої, і поляки вважали, що їм слід бути частиною польської держави, що відродилася в 1919 році. Наявність тут значного і до того ж кількісно більшого польського населення підкріплювало ці претензії. Що ж до населення східних окраїн польський уряд

виношував ідею колонізації. Віра в успіх цієї ідеї ґрунтувалася на двох припущеннях: по-перше, тому, що привабливість польської культури нібито настільки висока, що інші народи з готовністю приймуть її як свою; по-друге, національні рухи меншин здавалися, до певного моменту, дуже слабкими, щоб протистояти польському тиску. Як з'ясувалося, поляки прорахувалися в обох випадках. І чималу роль у провалі польських задумів зіграв Степан Андрійович Бандера.

У 1930-ті роки ОУН продовжувала свою війну з польським режимом, здійснюючи нальоти на урядові установи і поштові контори і здобуваючи таким чином кошти на свою діяльність; продовжувалася і практика знищення державного майна і політичних убивств. Однією з головних цілей ОУН було прагнення переконати українців у можливості чинити опір і підтримувати українське суспільство в стані «постійного революційного бродіння».

Відразу після свого вступу до ОУН у 1929 році Бандера взяв участь у роботі I конференції ОУН Стрийського округу. Першим дорученням Степана у новоствореній організації стало розповсюдження підпільної націоналістичної літератури. Головним полем його діяльності були рідні місця — Калуський повіт, а також львівське студентство. Одночасно він виконував різні функції

у відділі пропаганди, а в 1930 році почав вести відділ підпільних видань, потім техніко-видавничий відділ, з початку 1931 року ще й відділ доставки підпільних видань з-за кордону. Ці доручення виявили видатні організаторські здібності Степана Бандери. Були налагоджені нелегальна доставка через кордон і таємне розповсюдження серед населення журналів «Сурма», «Пробудження нації», «Український націоналіст», безпосередньо в Польщі друкувалися «Бюлетень крайової езекутиви¹ ОУН на ЗУЗ»² і журнал «Юнак».

Нелегальна література друкувалися так: у Львові під контролем редакційної колегії виготовлялися матриці, які потім перевозилися в глибоко законспіроване укриття, де друкувався тираж. Спочатку ця підпільна друкарня знаходилася в селі Завалів, біля Стрия, під наглядом Степана Охримовича, потім у селі Конюха, вже під спостереженням Олексія Гасина, а коли її викрила влада, Петро Мірчук організував друк у селі Добрівляни.

Доставка літератури з-за кордону була організована таким чином. Існували три пункти на

¹ *Крайова езекутива* (КЕ) — виконавчий орган ОУН.

² ЗУЗ — західноукраїнські землі.

кордоні, з яких і здійснювалася пересилка пачок із нелегальною літературою: на Гуцульщині, на Бойківщині і в Тешині, неподалік від Шльонська. Були ще запасні лінії зв'язку: через морський порт Данціг, який мав статус вільного міста, і через Литву, у якої були свої територіальні спори з Польщею (Польща, зокрема, захопила стародавню литовську столицю Вільно). В обумовленому місці і в певний час з'являлися окружні кур'єри, які забирали літературу і передавали її кур'єрам повітів. Польська поліція збивалася з ніг, щоб розкрити мережу розповсюджувачів. Проводилися численні арешти «наосліп», зокрема кілька разів заарештовували і Степана Бандеру, але у невисокого, непоказного студентика був такий безневинний вигляд, до того ж він не нервував, як це буває з людиною, яка відчуває за собою грішок, і через декілька днів його відпускали.

Радянські видання стверджували, що ОУН із моменту свого створення була під «дахом» абверу (німецької розвідки), а то й особисто Гітлера, нібито саме тому польський уряд боявся застосовувати якісь репресії проти членів ОУН. Напевно, тільки в майбутньому історики зможуть обґрунтувати або спростувати першу половину цього твердження, адже досі ще не побачили світ багато справжніх документів, що стосуються цього питання. До того ж слід додати, що Гітлер прийшов

до влади лише через чотири роки після створення ОУН. Що стосується польських репресій проти ОУН, то про це існує безліч різних матеріалів. Збереглися в архівах судові справи, газети, в яких опубліковані журналістські звіти «із залу суду». Щоб не вдаватися до подробиць, можна згадати хоч би те, що перший провідник крайової ексекутиви Богдан Портних був арештований уже через декілька місяців після того, як зайняв свій пост.

Наступним провідником став сотник Юліан Головинський, якого Є. Коновалець, лідер українських націоналістів, послав до Західної України, щоб завершити непростий процес об'єднання ОУН та УВО. Але і він після декількох місяців перебування на посту провідника був арештований і 30 жовтня 1930 року застрелений «при спробі до втечі». Після нього крайовим провідником ОУН на українських землях, окупованих Польщею, став Степан Охримович. Незабаром він, як і його попередники, був арештований. У в'язниці його піддали жорстоким катуванням, від яких він помер 10 квітня 1931 року в рідній домівці через декілька днів після звільнення. Тільки четвертому провідникові, Івану Габрусевичу, вдалося уникнути арешту завдяки тому, що він виїхав за кордон і за розпорядженням Проводу залишився там для роботи. П'ятому провідникові, Богдану Кордюку, також удалося

вижити: він був звільнений із посади після невдалої акції в Городку Ягайлонському (про ці події ми розповімо трохи пізніше). Шостим провідником упродовж чотирьох років був Степан Бандера; його заарештували 14 червня 1934 року. Таким чином, він протримався на цій посаді довше за всіх.

Як ми вже згадували, в підпільну діяльність молодого Степана Бандеру ввів його старший товариш по гімназії Степан Охримович. Але до Проводу крайової езекутиви Степан увійшов, коли її очолив Іван Габрусевич, який, враховуючи успіхи Бандери в розповсюдженні друкованих матеріалів, призначив його референтом відділу пропаганди. Габрусевич вважав, що Бандера, незважаючи на молодість, справиться із завданням. Очолювати цей відділ зовсім молодому хлопцю було вельми почесно, але разом з тим і дуже нелегко, передусім тому, що з відділом пропаганди було пов'язано багато освічених і здібних людей, що стали згодом видатними публіцистами: Іван Габрусевич, Степан Ленкавський, Зенон Коссак, Богдан Портних, Володимир Янів, Ярослав Стецько. Ця робота вимагала такту й уміння налагоджувати стосунки з людьми, які певним чином стояли вище за нього: за віком, за життєвим і підпільним досвідом, та й за інтелектом.

Степан Бандера справді підняв пропагандистську справу ОУН на високий рівень.

Основою агітаційної діяльності ОУН він вважав розповсюдження її ідей не тільки серед української інтелігенції, студентської молоді, але і серед найширших мас українського народу. Паралельно Бандера забезпечував зв'язок між керівництвом, що знаходилося за кордоном, і членами ОУН на місцях. Зв'язок із закордоном він підтримував з 1931 року, неодноразово виїжджаючи з країни різними конспіративними шляхами.

Саме з цієї миті його кар'єра починає стрімко рухатися вгору.

У той час ОУН встановила тісні контакти з Німеччиною, її штаб-квартира розмістилася в Берліні, на Гауптштрассе, 11, під вивіскою «Союз українських старшин у Німеччині». Сам Бандера пройшов навчання в Данцігу, в розвідшколі. Там він проявив показне завзяття в навчанні, після чого розвернув активну терористичну діяльність і віддав наказ підопічним підірвати українську друкарню Яськова, редакцію львівської газети «Сила», зробити замах на письменника А. Крушельницького.

Через рік Степан Бандера став заступником крайового провідника ОУН в Західній Україні і заступником крайового коменданта бойової організації. У січні 1933 року Провід українських націоналістів на чолі з Є. Коновальцем призначив його виконувати обов'язки крайового провідника

ОУН у Західній Україні і крайового коменданта бойового відділу ОУН — УВО.

З перших же днів керівництва Бандера проявив себе як жорсткий, а іноді навіть жорстокий лідер. Наприклад, за його вказівкою були знищені сільський коваль Михайло Білецький, професор філології Львівської української гімназії Іван Бабій, студент університету Яків Бачинський і багато інших мирних людей.

Для поліпшення роботи всіх ділянок революційної організації на західноукраїнських землях³ Степан Бандера зробив спробу структурно перебудувати ОУН. На конференції, проведеній головою Проводу Є. Коновальцем за участю не тільки закордонних членів Проводу, але й представників із Краю, що проходила в липні 1933 року в Празі, Бандера запропонував перепідпорядкувати кадри УВО Проводу ОУН, надавши їм характеру бойової референтури. Його пропозицію було прийнято. Структурні зміни особливо відбилися на бойових акціях, що здійснювалися під керівництвом Бандери. Попри те, що їх проводили люди переважно не знайомі або, в кращому разі, мало знайомі з військовою справою,

³ В літературі зустрічається й інша назва — Край. Далі буде використовувано обидва варіанти.